

UJEDINJENE NACIJE

CAT

Konvencija protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka

Distribucija
OGRANIČENA*

CAT/C/29/D/161/2000
2. decembar 2002.

ENGLESKI
Originali na: ENGLESKOM/ŠPANSKOM

KOMITET PROTIV MUČENJA
Dvadeset deveta sjednica
11-22. novembar 2002.

ODLUKA

Predstavka br. 161/2000

Podnosilac predstavke: Hajrizi Džemajl i ostali (koje su u postupku zastupali punomoćnici)

Oštećeni: Hajrizi Džemajl i ostali

Država potpisnica: Jugoslavija

Datum podnošenja predstavke: 11. novembar 1999.

Datum usvajanja odluke: 21. novembar 2002.

[ANEKS]

G.E.02-46165 (E) 101202 121202

Aneks

**ODLUKA KOMITETA PROTIV MUČENJA U SKLADU SA ČLANOM 22
KONVENCIJE PROTIV MUČENJA I DRUGIH SVIREPIH, NEHUMANIH ILI
PONIŽAVAJUĆIH KAZNI ILI POSTUPAKA**

Dvadeset deveta sjednica

povodom

Predstavke br. 161/2000

Podnosilac predstavke: Hajrizi Džemajl i ostali (koje su u postupku zastupali punomoćnici)

Oštećeni: Hajrizi Džemajl i ostali

Država potpisnica: Jugoslavija

Datum podnošenja predstavke: 11. novembar 1999.

Datum usvajanja odluke: 21. novembar 2002.

Komitet protiv mučenja, osnovan u skladu sa članom 17 Konvencije protiv mučenja i svih svirepih, nehumanih i ponižavajućih kazni ili postupaka,

na sjednici održanoj 21. novembra 2002,

okončavši razmatranje predstavke br. 161/2000, podnijete Komitetu protiv mučenja od strane g. Hajrizija Džemajla i ostalih a u skladu sa članom 22 Konvencije protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih i ponižavajućih kazni ili postupaka,

uzevši u obzir sve informacije dostavljene od strane podnosioca predstavke, njihovih punomoćnika, kao i države potpisnice,

usvojio je sljedeću:

Odluku u skladu sa članom 22 stav 7 Konvencije

1.1 Podnosioci predstavke su 65 lica, svi romske nacionalnosti i državljani Savezne Republike Jugoslavije. Oni tvrde da je Jugoslavija prekršila član 1 stav 1, član 2 stav 1, kao i članove 12, 13, 14 i 16 stav 1 Konvencije. Njih predstavljaju advokat g. Dragan Prelević, Fond za humanitarno pravo, nevladina organizacija sa sjedištem u Jugoslaviji, kao i Evropski centar za prava Roma, nevladina organizacija sa sjedištem u Mađarskoj.

1.2 Komitet je dostavio predstavku državi potpisnici dana 13. aprila 2000, a u skladu sa članom 22 stav 3 Konvencije.

Činjenice iznijete od strane podnosioca predstavke

2.1 Dana 14. aprila 1995. godine, oko 22 časa, policijskoj stanici u Danilovgradu je dostavljena prijava da su dvojica maloljetnih Roma silovala maloljetnu Crnogorku S. B. Postupajući po prijavi, policija je oko ponoći ušla u romsko naselje Božova Glavica, pretresla jedan broj kuća i privela sve mladiće Rome koji su se zatekli u naselju (svi oni su među podnosiocima predstavke Komitetu).

2.2 Istog dana oko ponoći, dvije stotine Crnogoraca, predvođenih rođacima i susjedima silovane devojčice, okupilo se ispred policijske stanice i javno zahtijevalo od Skupštine opštine da usvoji odluku kojom bi svi Romi bili protjerani iz Danilovgrada. Gomila je uzvikivala poruke Romima, prijeteći njihovim „istrijebljenjem“ i „spaljivanjem“ njihovih kuća.

2.3 Dva romska maloljetnika su kasnije pod prinudom priznala izvršenje djela. Dana 15. aprila, između 4 i 5 časova izjutra, policija je puštila sve uhapšene osim onih koji su priznali djelo. Prije puštanja policija ih je upozorila da moraju odmah napuštiti Danilovgrad zajedno sa svojim porodicama jer postoji opasnost da ih linčuju njihovi neromski susjedi.

2.4 U isto vrijeme, policajac Ljubo Radović je stigao u romsko naselje Božova Glavica i rekao stanovnicima da moraju odmah napuštiti naselje. Njegovo saopštenje je izazvalo paniku. Većina stanovnika je pobjegla ka obližnjem autoputu kako bi odatle uhvatili autobus za Podgoricu. Samo nekoliko muškaraca i žena je ostalo u naselju da čuva svoje domove i stoku. Oko 5 časova tog jutra policajac Ljubo Radović se vratio u naselje u pratnji policijskog inspektora Branka Mićanovića. Policajci su poručili preostalim Romima, koji su još uvijek bili u svojim kućama (a među kojima je bilo i nekoliko podnosioca predstavke), da odmah napuste Danilovgrad pošto niko ne može da im garantuje bezbjednost ili da im pruži zaštitu.

2.5 Istog dana oko 8 časova izjutra, grupa neromskih stanovnika Danilovgrada je upala u romsko naselje Božova Glavica, bacajući kamenje i razbijajući prozore na kućama podnosioca predstavke. Romi, koji još uvijek nijesu napuštili naselje (svi oni su među podnosiocima predstavke ovom Komitetu) bili su sakriveni u podrumu jedne od kuća, odakle su konačno uspjeli da pobjegnu preko polja i kroz šume prema Podgorici.

2.6 Tokom prijepodneva 15. aprila policijska kola su stalno patrolirala kroz napuštenu naselje Božova Glavica. Grupe neromskih stanovnika Danilovgrada su se okupile u različitim djelovima grada i u okolnim selima. Oko 14 časova gomila neromskih stanovnika je kolima i pješice stigla u naselje Božova Glavica. Gomila koja je brojala najmanje nekoliko stotina pripadnika neromske nacionalnosti (a kojih je, prema različitim izvorima, bilo između 400 i 3.000) uskoro se okupila u tada već opustjelom romskom naselju.

2.7 Gomila je nastavila da raste, a između 14 i 15 časova neki u njoj su počeli da viču: „Otjeraćemo ih!“, „Spalićemo naselje!“, „Srvanićemo naselje!“ Rušenje naselja je počelo

ubrzo poslije 15 časova. Rulja je prvo kamenjem i drugim predmetima porazbijala prozore na kolima i kućama u vlasništvu Roma, a potom ih je i zapalila. Gomila je takođe uništila i zapalila plastove sijena, poljoprivredne i druge mašine, ambare sa stočnom hranom, štale i ostale objekte i predmete u vlasništvu Roma. Bacane su prethodno pripremljene eksplozivne naprave i „molotovljevi kokteli“, a zapaljene krpe i sunderi ubacivani su u kuće kroz porazbijane prozore. U sveopštoj buci razaranja mogli su se čuti pucnji i eksplozije. U isto vrijeme stvari od vrijednosti su pljačkane a stoka ubijana. Pogrom je trajao neometeno satima.

2.8 Tokom čitavog pogroma prisutni policajci su propustili da postupe u skladu sa svojim zakonskim obavezama. Umesto da intervenišu i zaustave nasilje, ovi policajci su ubrzo poslije otpočinjanja napada pomjerali svoja kola na bezbjedno rastojanje i izvijestili svog pretpostavljenog. Dok su se nasilje i uništavanje širili, policajci su samo blago pokušavali da ubijede neke od napadača da se smire dok Skupština opštine ne donese svoju konačnu odluku o opštem zahtjevu da se Romi protjeraju iz naselja Božova Glavica.

2.9 Ishod ovog divljanja, uperenog protiv Roma, bio je srušavanje cijelog naselja i paljenje i kompletno uništenje njihove cjelokupne imovine. Iako nije preduzela ništa da zaustavi uništenje romskog naselja, policija se pobrinula da se vatra ne proširi na okolne zgrade u vlasništvu građana druge nacionalnosti.

2.10 Policija i istražni sudija Osnovnog suda u Danilovgradu su kasnije sačinili izvještaj o uviđaju na licu mjesta u vezi sa štetom počinjenom od strane učesnika u pogromu.

2.11 Zvanični policijski dokumenti, kao i izjave date od strane jednog broja policajaca i drugih svjedoka, bilo pred sudom ili u početnoj fazi istrage, ukazuju da su u razaranju romskog naselja Božova Glavica učestvovala i sljedeća lica neromske nacionalnosti: Veselin Popović, Dragiša Makočević, Gojko Popović, Boško Mitrović, Jaksim Bobičić, Darko Janjušević, Vlatko Cacić i Radojica Makočević.

2.12 Osim toga, postoje takođe dokazi da su policajci Miladin Dragaš, Rajko Radulović, Dragan Burić, Đorđije Stanković i Vuk Radović bili prisutni tokom nasilja, te da nijesu učinili ništa ili bar ne dovoljno kako bi zaštitili romske stanovnike naselja Božova Glavica ili njihovu imovinu.

2.13 Nekoliko dana poslije događaja ostaci romskog naselja su potpuno uklonjeni teškim građevinskim mašinama javnog komunalnog preduzeća. Zbrisan je svaki trag postojanja Roma u Danilovgradu.

2.14 Poslije pogroma, a u skladu sa relevantnim domaćim propisima, SUP u Podgorici je 17. aprila 1995. godine podnio krivičnu prijavu Osnovnom javnom tužilaštvu u Podgorici. U prijavi se iznosi da je izvjestan broj nepoznatih lica počinio krivično djelo izazivanja opšte opasnosti u smislu člana 164 Krivičnog zakona Crne Gore i, između ostalog, izričito se navodi da se ista podnosi "zbog osnovane sumnje da su organizovano i u isto vrijeme, uz upotrebu otvorenog plamena ... uzrokovali nastajanje požara ... dana

15. 4. 1995. g. ... u kojemu su potpuno uništeni objekti stanovanja ... kao i druga imovina u vlasništvu lica koja su bila nastanjena u tom naselju (Božova Glavica).“

2.15 Dana 17. aprila 1995. godine, policija je privela na saslušanje 20 lica. Dana 18. aprila 1995, SUP u Podgorici je sačinio nezvanični zapisnik u kome se nalazi i sljedeća izjava Veselina Popovića: „... a nakon toga sam primijetio plamen u jednoj baraci po čemu sam zaključio da je narod počeo da pali barake tako da sam ja pronašao nekoliko komada sundera koje sam zapalio upaljačem koji sam imao kod sebe i tako zapaljene bacio na dvije barake od kojih se u jednoj uhvatio plamen.“

2.16 Na osnovu ovih izjava i zvaničnog policijskog zapisnika, SUP u Podgorici je 18. aprila 1995. godine naložio da Veselin Popović bude vraćen u pritvor jer postoji vjerovatnoća da je on počinio krivično djelo izazivanja javne opasnosti u smislu člana 164 Krivičnog zakona Crne Gore.

2.17 Dana 25. aprila 1995, a u vezi sa kritičnim događajem, javni tužilac je inicirao postupak protiv jedne jedine osobe - Veselina Popovića.

2.18 Zahtjevom za sprovođenje istrage, Veselinu Popoviću je stavljeno na teret izvršenje krivičnog djela iz člana 164 Krivičnog zakona Crne Gore. Istom prilikom Dragiša Makočević je okrivljen za nezakonitu nabavku vatrenog oružja 1993. godine, tj. za krivično djelo koje nema veze sa predmetnim događajem, a uprkos postojanju dokaza koji ga terete za razaranje romskog naselja Božova Glavica.

2.19 Istražni sudija Osnovnog suda u Danilovgradu je tokom istrage saslušao izvjestan broj svjedoka koji su svi izjavili da su prisustvovali nasilju, ali da ne mogu prepoznati nijednog jedinog počinioca. Dana 22. juna 1995, istražni sudija Osnovnog suda u Danilovgradu je saslušao policajca Miladina Dragaša. Tom prilikom policajac Dragaš je izjavio, a u suprotnosti sa zvaničnim izvještajem koji je on lično sačinio 16. aprila 1995, da nije vidio nikoga da baca bilo kakvu zapaljivu napravu, te da ne može prepoznati nijedno od umiješanih lica.

2.20 Dana 25. oktobra 1995, Osnovno javno tužilaštvo u Podgorici je predložilo istražnom sudiji Osnovnog suda u Danilovgradu da dodatno istraži predmetne činjenice. Konkretno, tužilaštvo je predložilo saslušanje novih svjedoka uključujući i policajce iz policijske stanice u Danilovgradu kojima je bila povjerena zaštita romskog naselja Božova Glavica. Istražni sudija Osnovnog suda u Danilovgradu je potom saslušao dodatne svjedoke, koji su svi izjavili da nijesu vidjeli nijedno od lica koja su izazvala požar. Istražni sudija nije preduzeo nikakve dalje korake.

2.21 Dana 23. januara 1996, Osnovno javno tužilaštvo u Pogrodici je usljed „nedostatka dokaza“ odustalo od krivičnog gonjenja Veselina Popovića. Dana 8. februara 1996, istražni sudija Osnovnog suda u Danilovgradu je donio odluku kojom se obustavlja istraga. Od februara 1996. godine, zaključno sa danom podnošenja ove predstavke, vlasti nijesu preduzele nikakve dalje korake radi utvrđivanja identiteta odnosno kažnjavanja lica, kako „civila“ tako i policajaca, odgovornih u vezi sa predmetnim događajem.

2.22 Suprotno domaćim zakonima, podnosiocima predstavke nije dostavljena sudska odluka od 8. februara 1996. godine kojom se obustavlja istraga. Oni su time spriječeni da preuzmu krivično gonjenje u svojstvu supsidijarnog tužioca.

2.23 Čak i prije zaključenja postupka, istražni sudija je 18. i 21. septembra 1995. godine, a tokom saslušanja svjedoka (među kojima i izvjesnog broja podnosilaca ove predstavke), propustio da ih obavijesti o tome da imaju pravo da i sami preuzmu krivično gonjenje u slučaju da javni tužilac odluči da odustane od gonjenja po službenoj dužnosti. Ovaj propust je u suprotnosti sa izričitom odredbom u domaćem zakonodavstvu kojom se nalaže obaveza suda da neupućenoj stranci ukaže na postojeće mogućnosti pravnog zadovoljenja u cilju zaštite njenih interesa.

2.24 Dana 6. septembra 1996. godine, svi podnosioci predstavke, njih ukupno 71, pokrenuli su postupak pred prvostepenim sudom u Podgorici za naknadu pretrpljene materijalne i nematerijalne štete, pri čemu je svaki od njih tražio oko 100.000 američkih dolara. Zahtjev za naknadu materijalne štete zasnivao se na potpunom uništenju cjelokupne imovine tužilaca, dok se zahtjev za naknadu nematerijalne štete bazirao na strahu koji su tužioci pretrpjeli, ali i na duševnom bolu, prouzrokovanom povredom njihove časti i ugleda, slobode kretanja, te prava na slobodan izbor prebivališta. Tužioci su tužbu podnijeli protiv Republike Crne Gore i u istoj se pozvali se na član 154, član 180 stav 1, kao i na članove 200 i 203 saveznog Zakona o obligacionim odnosima. Iako je prošlo više od pet godina od podnošenja tužbe, postupak za naknadu štete još uvijek nije okončan.

2.25 Dana 15. avgusta 1996. godine osmero Roma iz Danilovgrada, koji su svi među podnosiocima predstavke u tekućem postupku, a koji su svi dobili otkaz zbog nedolaska na posao, pokrenuli su postupak tražeći od suda da naloži njihovo vraćanje na radna mjesta. Tokom postupka, tužioci su tvrdili da je njihov nedolazak na posao u datom periodu bio opravdan njihovim razložnim strahom da bi im životi mogli biti ugroženi dolaskom na radna mjesta neposredno nakon incidenta. Prvostepeni sud u Podgorici je 26. februara 1997. godine donio odluku kojom se zahtjevi tužilaca odbijaju, a na osnovu toga što su isti sa posla neopravdano odsustvovali u trajanju od pet dana uzastopno. Pri donošenju odluke sud se pozvao na član 75 stav 2 saveznog Zakona o osnovama radnih odnosa kojim se predviđa da „zapošljenom prestaje radni odnos ukoliko se ne pojavi na radnom mestu u roku od pet radnih dana uzastopno i bez razložnog opravdanja“. Tužioci su 11. juna 1997. godine uložili žalbu na ovu odluku, a skoro pet mjeseci kasnije, 29. oktobra 1997, drugostepeni sud u Podgorici je ukinuo prvostepenu presudu i naložio ponovno suđenje. Obrazloženje drugostepene odluke zasnovano je na činjenici da tužiocima poslodavac nije dostavio rješenje o prestanku radnog odnosa na način propisan zakonom.

2.26 Slučaj se u međuvremenu ponovo našao pred Vrhovnim sudom Crne Gore koji je naložio još jedno suđenje pred prvostepenim sudom u Podgorici. Postupak je još uvijek u toku.

2.27 Pošto su istjerani iz svojih kuća i pošto im je imovina potpuno uništena, podnosioci predstavke su pobjegli na periferiju Podgorice, glavnog grada Crne Gore, gdje su se u toku prvih nedjelja po incidentu krili po parkovima i u napuštenim zgradama. Od lokalnih Roma, koji su ih snabdijevali osnovnim prehrambenim proizvodima, saznali su da ih grupe razjarenih muškaraca neromske nacionalnosti traže po romskim predgrađima Podgorice. Prognani danilovgradski Romi i dalje žive u Podgorici u teškoj bijedi, improvizovanim skloništima ili napuštenim zgradama, prisiljeni da rade na podgoričkoj deponiji ili da prose kako bi preživjeli.

Tvrdnje podnosilaca predstavke

3.1 Podnosioci predstavke smatraju da je država potpisnica povrijedila član 2 stav 1 u vezi sa članom 1, član 16 stav 1, kao i članove 12, 13 i 14 razmatrane zasebno ili u vezi sa članom 16 stav 1 Konvencije.

3.2 U pogledu prihvatljivosti predstavke, a pogotovu s obzirom na činjenicu da su domaći pravni lijekovi iscrpljeni, podnosioci predstavke smatraju, imajući u vidu ozbiljnost predmetnog incidenta, ali i shodno relevantnoj praksi Evropskog suda za ljudska prava,¹ da u ovakvom slučaju djelotvoran pravni lijek može biti isključivo lijek krivičnopravne prirode, a ne i lijek koji bi eventualno mogao biti ostvaren u građanskom parničnom ili pak upravnom postupku.

3.3 Podnosioci predstavke dalje navode da su nadležne vlasti bile u obavezi da istraže slučaj ili bar da nastave istragu ukoliko su dostupne dokaze smatrale nedovoljnim. Osim toga, iako podnosioci predstavke uviđaju da nijesu podnijeli krivičnu prijavu protiv lica odgovornih za pogrom, oni tvrde da su i policija i organi gonjenja bili dovoljno upoznati sa činjenicama da pokrenu i sprovedu istragu po službenoj dužnosti. Oni stoga zaključuju da nije pružen djelotvoran pravni lijek.

3.4 Podnosioci predstavke takođe navode da bi, s obzirom na odsustvo djelotvornog pravnog lijeka u pogledu navodne povrede Konvencije, pitanje iscrpljenosti domaćih pravnih lijekova trebalo razmotriti zajedno sa meritumom slučaja, a u vezi sa tvrdnjom o povredi članova 13 i 14 Konvencije.

3.5 Pozivajući se na navode iz izvora nevladinih i vladinih organizacija, podnosioci predstavke, prije svega, zahtijevaju da se predstavka razmotri s obzirom na to da su Romi u Jugoslaviji žrtve sistematske brutalnosti od strane policije, kao i teškog stanja ljudskih prava uopšte.

3.6 Podnosioci predstavke tvrde da su jugoslovenske vlasti prekršile Konvenciju bilo u pogledu člana 2 stav 1 u vezi sa članom 1, a s obzirom da je za vrijeme gorenavedenih događaja policija samo stajala po strani i posmatrala razvoj događaja, ili u pogledu člana 16 stav 1 iz istih razloga. U vezi s tim, podnosioci predstavke smatraju da u procjenjivanju težine počinjenog zlostavljanja treba uzeti u obzir posebnu ugroženost romske manjine. Po njihovom mišljenju „fizičko zlostavljanje određene težine će prije

predstavljati 'ponižavajuće ili nehumano kažnjavanje ili postupanje' ukoliko je motivisano rasnom netrpeljivošću“.

3.7 U vezi sa činjenicom da su gorenavedena djela počinjena većinom od strane privatnih lica, podnosioci predstavke se pozivaju na princip „dužne revnosti“ u međunarodnoj pravnoj praksi i podsjećaju na sadašnje stanje međunarodnog prava u pogledu „pozitivnih“ obaveza država kao takvih. Oni smatraju da se svrha odredaba Konvencije ne svodi samo na ograničavajuće obaveze država potpisnica, već da se njima takođe predviđaju određeni koraci koji moraju biti preduzeti od strane samih država, a u cilju spriječavanja mučenja i drugih srodnih djela od strane privatnih lica.

3.8 Podnosioci predstavke dalje tvrde da su se navedeni akti nasilja dogodili uz „pristanak i prećutno odobravanje“ policajaca koji su bili dužni po zakonu da im pruže bezbjednost i zaštitu.

3.9 Podnosioci predstavke zatim navode povredu člana 12 zasebno ili, ukoliko počinjena djela ne predstavljaju mučenje, u vezi sa članom 16 stav 1, a stoga što su vlasti propuštile da sprovedu brzu, nepristrasnu i sveobuhvatnu istragu radi utvrđivanja identiteta odgovornih lica i njihovog kažnjavanja. Imajući u vidu praksu Komiteta protiv mučenja, smatra se da su nadležni organi države potpisnice, i pored činjenice da krivična prijava nije formalno podnijeta, bili obavezni da sprovedu pravilnu, a „ne bilo kakvu istragu“, i to naročito s obzirom na obilje dokaza u njihovom posjedu.¹¹ Podnosioci predstavke dalje navode da nepristrasnost takve istrage zavisi od stepena nezavisnosti organa koji je sprovodi. U ovom slučaju, tvrdi se da istražni sudija nije bio dovoljno nezavisan.

3.10 Podnosioci predstavke konačno navode povredu člana 13 zasebno odnosno u vezi sa članom 16 stav 1, a s obzirom da je povrijeđeno njihovo „pravo da podnesu žalbu nadležnim organima dotične države koji će odmah pristupiti ispitivanju njihovog slučaja“. Oni takođe navode povredu člana 14 zasebno odnosno u vezi sa članom 16 stav 1, a s obzirom na odsustvo pravnog zadovoljenja i pravične i odgovarajuće naknade.

Stav države potpisnice o prihvatljivosti predstavke

4. U svom podnesku od 9. novembra 1998. godine, država potpisnica tvrdi da je predstavka neprihvatljiva s obzirom na to da je po slučaju postupljeno u skladu sa jugoslovenskim propisima, kao i da svi raspoloživi pravni lijekovi nijesu iscrpljeni.

Primjedbe podnosilaca predstavke na stav države potpisnice

5. U svom podnesku od 20. septembra 2000. godine, podnosioci predstavke ponavljaju svoje glavne argumente u prilog prihvatljivosti predstavke i podvlače da država potpisnica nije naznačila pravne lijekove koji im još uvijek stoje na raspolaganju. Pored toga, oni smatraju, s obzirom da je država potpisnica propuštala da podnese bilo kakve druge primjedbe s tim u vezi, da se ona time faktički i odrekla svog prava da ospori ispunjenost svih drugih kriterijume za prihvatljivost predstavke.

Odluka Komiteta o prihvatljivosti predstavke

6. Na svojoj dvadeset petoj sjednici Komitet je razmotrio prihvatljivost predstavke i konstatovao, u skladu sa članom 22 stav 5 (a) Konvencije, da ista nije prethodno razmatrana, niti pak da se trenutno razmatra, u kakvom drugom međunarodnom istražnom ili arbitražnom postupku. U vezi sa tvrdnjom o iscrpljenosti domaćih pravnih lijekova, Komitet je uzeo u obzir argumente podnosioca predstavke i primijetio da po tom pitanju nije primio nikakve argumente ili informacije od strane države potpisnice. Pozivajući se na pravilo 108 stav 7 svog Pravilnika, Komitet je 23. novembra 2000. godine odlučio da je predstavka prihvatljiva.

Stav države potpisnice o meritumu

7. I pored poziva Komiteta da mu se dostave stavovi o meritumu predstavke, poslatog u dopisu od 5. decembra 2000. godine, kao i dvije opomene od 9. oktobra 2001. i 11. februara 2002, država članica nije priložila nikakav dalji podnesak.

Dodatni komentari o meritumu podnijeti od strane podnosioca predstavke

8.1 U pismu od 6. decembra 2001. godine podnosioci predstavke su Komitetu dostavili dodatne informacije i komentare o meritumu spora. U istom podnesku podnosioci predstavke su pružili detaljne podatke u vezi sa raznim pitanjima koja je Komitet postavio, a koja se odnose na prisustvo i ponašanje policije za vrijeme događaja, radnje preduzete u odnosu na lokalno stanovništvo, zatim na odnose različitih etničkih grupa, te njihova vlasnička prava.

8.2 U vezi sa prisustvom i ponašanjem policije za vrijeme događaja, kao i u vezi sa radnjama preduzetim u odnosu na lokalno stanovništvo, podnosioci predstavke su pružili detaljan činjenični opis prenijet u tačkama od 2.1 do 2.29 ove odluke.

8.3 Što se tiče opšteg položaja romske manjine u Saveznoj Republici Jugoslaviji, podnosioci predstavke tvrde da je on uglavnom nepromijenjen od odlaska predsjednika Miloševića. Pozivajući se na raniji izvještaj Fonda za humanitarno pravo, dostavljen Komitetu protiv mučenja, kao i organizaciji Human Rights Watch za njen Godišnji izvještaj za 2001. godinu, podnosioci predstavke smatraju da je sadašnji položaj Roma u državi potpisnici veoma zabrinjavajući i naglašavaju da su Romi bili meta u nekoliko ozbiljnih incidenata u posljednje vrijeme, ali da vlasti nijesu preduzele nikakve ozbiljne korake u cilju krivičnog gonjenja počinitelaca ili obeštećenja žrtava.

8.4 Što se tiče vlasničkih listova, podnosioci predstavke iznose da je većina istih izgubljena ili uništena u događajima od 14. i 15. aprila 1995, kao i da ova činjenica nije osporavana od strane nadležnih vlasti države potpisnice u toku građanskog postupka.

8.5 Podnosioci predstavke zatim detaljno razmatraju dosijeg člana 1 stav 1 i člana 16 stav 1 Konvencije. Oni prvo primjećuju da je u slučaju Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva, kao i u slučaju Grčke, Evropski sud za ljudska prava konstatovao da član 3

Evropske konvencije o ljudskim pravima takođe pokriva „nanošenje duševne patnje izazivanjem mučnog ili stresnog stanja sredstvima koja ne uključuju fizički napad“.ⁱⁱⁱ

8.6. Osim toga, podnosioci predstavke podvlače da se u procjeni težine zlostavljanja mora uzeti u obzir i ranjivost žrtve, dakle i njen pol, uzrast, zdravstveno stanje i etnička pripadnost. Shodno tome, Komitet bi u svojoj ocjeni počinjenih prekršaja, a naročito onih počinjenih u Jugoslaviji, trebalo da uzme u obzir romsko etničko porijeklo žrtava. U tom smislu, oni podvlače da su izgledi da se akt fizičkog zlostavljanja određene težine okvalifikuje kao postupanje suprotno članu 16 Konvencije utoliko veći ukoliko je on počinjen iz rasnih pobuda.

8.7 U pogledu razaranja ljudskih naselja, podnosioci predstavke se pozivaju na dva slučaja o kojima je Evropski sud za ljudska prava donio odluku, a čije su činjenične okolnosti slične slučaju o kojem se ovdje radi.^{iv} U oba slučaja, Evropski sud je stao na stajalište da spaljivanje i uništavanje kuća, kao i protjerivanje njihovih stanara, predstavlja povredu člana 3 Evropske konvencije.

8.8 U vezi sa počiniocima navodnih prekršaja članova 1 i 16 Konvencije, podnosioci predstavke smatraju da, iako jedino javni službenik ili službeno/ovlašćeno lice može biti počinilac djela u smislu bilo koje od ove dvije odredbe, u obijema se navodi mogućnost da djelo mučenja ili zlostavljanja na neki drugi način može biti počinjeno i uz pristanak ili prećutno odobravanje javnog službenika. Prema tome, iako podnosioci predstavke ne osporavaju da gorenavedena djela nijesu počinjena ili podstaknuta od strane policajaca, oni smatraju da su ona ipak počinjena uz njihov pristanak i prećutno odobravanje. Iako su policajci bili obaviješteni o tome što će se dogoditi 15. aprila 1995, a bili su i prisutni na mjestu događaja u vrijeme pogroma, oni nijesu spriječili izvršenje ovog nedjela.

8.9 U pogledu pozitivnih obaveza država da spriječe i suzbiju djela nasilja od strane privatnih lica, podnosioci predstavke se pozivaju na Opšti komentar br. 20 Komiteta za ljudska prava, inače usvojen u pogledu člana 7 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. Ovaj Komentar ističe da se pomenuti član 7 odnosi i na djela počinjena od strane privatnih lica, te da bez obzira na to države imaju obavezu da i same preduzmu sve odgovarajuće mjere u cilju zaštite svih lica od povreda ovakve vrste. Podnosioci predstavke se takođe pozivaju na Kodeks ponašanja lica odgovornih za primjenu zakona Ujedinjenih nacija, Osnovne principe vezane za upotrebu sile i vatrenog oružja od strane lica odgovornih za primjenu zakona, kao i na Okvirnu konvenciju o zaštiti nacionalnih manjina Savjeta Evrope, naravno sve s obzirom na sličnost suštine njihovih odredaba.

8.10 U vezi sa istim pitanjem, podnosioci predstavke navode odluku Inter-američkog suda za ljudska prava u slučaju Velaskes Rodriges protiv Hondurasa prema kojoj:

... Država može biti pozvana na odgovornost pred međunarodnim organom u vezi sa protivpravnim aktom kojim se krše ljudska prava, a koji joj se ne može direktno pripisati (npr. počinilac je privatno lice ili osoba čiji se identitet ne može utvrditi), i

to ne zbog počinjenja samog akta, već zato što nije ispoljila dužnu revnost da spriječi prekršaj ili da reaguje na njega u skladu sa Konvencijom.^v

Slično tome, razmotrivši slučaj Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva, Evropski sud za ljudska prava zaključio je sljedeće:

... u izvjesnim jasno određenim okolnostima, pod članom 2 Konvencije se takođe može podrazumijevati i pozitivna obaveza vlasti da preduzmu preventivne operativne mjere radi zaštite [jednog privatnog] lica čiji je život ugrožen kažnjivim radnjama drugog ...[privatnog lica]...Ako je iznijeta tvrdnja da su se vlasti ogriješile o svoju obavezu zaštite prava na život u kontekstu njihove gorenavedene dužnosti da spriječe i suzbiju krivična djela protiv ličnosti...[sud]...mora biti uvjeren da su u dato vrijeme vlasti bile upoznate, ili da je trebalo da budu upoznate, sa postojanjem realne i neposredne opasnosti da život određenog lica ili više lica bude ugrožen kažnjivim radnjama preduzetim od strane trećeg lica, kao i u to da su iste propustile da preduzmu mjere u okviru svojih ovlašćenja kojima bi se, po razumnoj procjeni, takva opasnost mogla otkloniti...U pogledu prirode prava zaštićenog članom 2, a koje je ugrađeno u samu osnovu Konvencije, dovoljno je da podnosilac predstavke dokaže da vlasti nijesu preduzele sve što bi se od njih moglo razumno očekivati radi otklanjanja realne i neposredne opasnosti po život, a za koju su one znale ili je trebalo da znaju.^{vi}

8.11 Podnosioci predstavke dalje tvrde da se obaveza preduzimanja preventivnih mjera može dodatno proširiti i to utoliko što je opasnost po život veća. U prilog ove tvrdnje, oni široko citiraju presudu Evropskog suda za ljudska prava u slučaju Mahmut Kaya protiv Turske, kojom se obaveze država određuju na sljedeći način: prvo, države su obavezne da preduzmu sve razumne korake kako bi otklonile stvarnu i neposrednu opasnost po život i integritet neke osobe, a usljed postupaka koji bi mogli biti preduzeti od strane pojedinaca ili grupa uz pristanak i prećutno odobravanje javnih vlasti; drugo, u pogledu postupaka preduzetih od strane privatnih lica uz pristanak ili prećutno odobravanje javnih vlasti, države su obavezne da pruže djelotvoran pravni lijek uključujući i pravilnu i efikasnu istragu dotičnih incidenata.

8.12 Podnosioci predstavke takođe podvlače da obaveza država, shodno članu 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima, podrazumijeva i mnogo više od pukog propisivanja krivičnih sankcija za ona privatna lica koja počine djela u suprotnosti sa ovom odredbom. U slučaju Z. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, Evropska komisija za ljudska prava je zauzela sljedeći stav:

... premda su vlasti bile svjesne da su podnosioci predstavke bili žrtve ozbiljnog zlostavljanja i nebrige od strane roditelja tokom nekoliko godina, one su propuštile, uprkos razumnim sredstvima, koja su im stajala na raspolaganju, da preduzmu efikasne mjere u cilju okončanja istih... [Prema tome, država se] ogriješila o svoju pozitivnu obavezu u skladu sa članom 3 Konvencije da podnosiocima predstavke pruži odgovarajuću zaštitu od nečovječnog i ponižavajućeg postupanja.^{vii}

8.13 U svom zaključku, podnosioci predstavke smatraju da su „oni zaista bili izloženi aktima kolektivnog nasilja, a koje im je nanijelo veliku fizičku i duševnu patnju koja se svodi na mučenje odnosno svirepo, nehumano i ponižavajuće kažnjavanje i postupanje“. Po njihovoj tvrdnji „ovo se dogodilo u cilju njihovog kažnjavanja za djelo počinjeno od strane trećeg lica (silovanje S. B.), s tim što je kolektivno nasilje o kojem je ovde riječ (ili bolje reći rasistički pogrom) počinjeno u prisustvu policajaca, a prema tome i uz njihov pristanak i prećutno odobravanje, iako je njihova zakonska obaveza bila da postupe upravo suprotno, tj. da im osiguraju bezbjednost i pruže zaštitu“.

8.14 Konačno, u vezi sa odsustvom komentara države potpisnice o meritumu predstavke, podnosioci predstavke se pozivaju na pravilo 108 stav 6 Pravilnika Komiteta, smatrajući da je taj princip podjednako primjenljiv i u fazi razmatranja merituma. Pozivajući se na praksu Evropskog suda za ljudska prava i Komiteta za ljudska prava, podnosioci predstavke dalje tvrde da je država potpisnica prećutno prihvatila iznesene tvrdnje time što nije osporila činjenice ili pravne argumente iznijete u predstavci i kasnijim podnescima.

Postupak pred Komitetom

9.1 Komitet je, u skladu sa članom 22 stav 4, razmotrio predstavku u svjetlu svih informacija dostavljenih od strane stranaka u postupku. Osim toga, s obzirom da poslije usvajanja odluke o prihvatljivosti predstavke Komitet nije primio nikakav podnesak od strane države potpisnice, on se oslanja na detaljne podneske podnosilaca predstavke. U vezi s tim, Komitet podsjeća da je država članica obavezna, u skladu sa članom 22 stav 3 Konvencije, da saraduje sa Komitetom i da dostavi pismena tumačenja ili izjave u cilju pojašnjenja predmeta i pravnog lijeka ukoliko je isti ponuđen.

9.2 Što se tiče pravne kvalifikacije događaja od 15. aprila 1995, a prema opisu podnosilaca predstavke, Komitet prije svega smatra da u datim okolnostima paljenje i razaranje kuća predstavlja akte svirepog, nehumanog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja. Priroda ovih akata je dodatno pogoršana činjenicom da su se neki od podnosilaca predstavke još uvijek krili u naselju dok su kuće bile paljene i uništavane, da su oštećeni kao grupa bili posebno ranjivi, te da su akti počinjeni u znatnoj mjeri iz rasnih pobuda. Osim toga, Komitet smatra da su podnosioci predstavke pružili dovoljno dokaza da policajci (službena lica) nijesu preduzeli odgovarajuće korake da ih zaštite uprkos činjenici da su bili ne samo obaviješteni o neposrednoj opasnosti koja je prijetila podnosiocima predstavke već i prisutni na licu mjesta, te da stoga njihovo ponašanje ukazuje na „prećutno odobravanje“ u smislu člana 16 Konvencije. U tom pogledu Komitet je u mnogim prilikama izrazio svoju zabrinutost u vezi sa „propustima policije i lica odgovornih za primjenu zakona da pruže odgovarajuću zaštitu grupama kojima prijete napad iz rasnih pobuda“ (zaključna opažanja o preliminarnom izvještaju Slovačke, CAT A/56/44 (2001), tačka 104; v. takođe zaključna opažanja o drugom periodičnom izvještaju Češke Republike, CAT A/56/44 (2001), tačka 113, te zaključna opažanja o drugom periodičnom izvještaju Gruzije, CAT A/56/44 (2001), tačka 81). Iako sami policajci nijesu počinili djela na koja podnosioci predstavke ukazuju, Komitet smatra da

su ta djela počinjena uz njihovo prećutno odobravanje, te da ona stoga predstavljaju povrede člana 16 stav 1 Konvencije od strane države potpisnice.

9.3 Zauzevši stav da činjenice opisane od strane podnosioca predstavke predstavljaju akte u smislu člana 16 stav 1 Konvencije, Komitet će analizirati i druge navodne povrede u skladu sa svojim nalazom.

9.4 U vezi sa navodnom povredom člana 12 Konvencije, Komitet je mišljenja, a što je podvukao i u vezi sa prijetnim slučajevima (v. između ostalog Enkarnasion Blanco Abad protiv Španije, slučaj br. 59/1996, odluka od 14 maja 1998), da se tokom krivične istrage mora utvrditi kako priroda i okolnosti navedenog djela, tako i identitet svakog lica koje je moglo biti umiješano u isto. U vezi sa ovim slučajem, Komitet primjećuje da uprkos učešću najmanje nekoliko stotina osoba neromske nacionalnosti u događajima od 15. aprila 1995, kao i prisustvu izvjesnog broja policajaca na licu mjesta u vrijeme tih događaja, nijednom licu ili pripadniku policije nije suđeno pred sudovima države članice. S obzirom na to, Komitet je zauzeo stajalište da istraga preduzeta od strane organa države članice nije udovoljila zahtjevima člana 12 Konvencije.

9.5 U vezi sa tvrdnjom o povredi člana 13 Konvencije, Komitet smatra da nepreduzimanje istrage u smislu prijetne tačke takođe predstavlja i povredu člana 13 Konvencije. Pored toga, Komitet je mišljenja da je država potpisnica svojim propustom da podnosiocima predstavke obavijesti o rezultatima istrage, i to tako što bi im, između ostalog, uručila i rješenje o njenoj obustavi, iste faktički onemogućila da i sami preuzmu gonjenje u svojstvu supsidijarnog tužioca. S obzirom na okolnosti, Komitet nalazi da je time počinjena dodatna povreda člana 13 Konvencije.

9.6 U vezi sa tvrdnjom o povredi člana 14 Konvencije, Komitet primjećuje da se ovom odredbom obuhvata samo mučenje u smislu člana 1 Konvencije, a ne i drugi oblici zlostavljanja. Pored toga, iako se članom 16 stav 1 Konvencije posebno upućuje na članove 10, 11, 12 i 13, u njemu nema pomena člana 14. Međutim, članom 14 Konvencije se ne isključuje obaveza države potpisnice da žrtvi postupka, koji je u suprotnosti sa članom 16 Konvencije, pruži zadovoljenje kao i pravičnu i odgovarajuću naknadu. Pozitivne obaveze koje proističu iz prve rečenice člana 16 Konvencije podrazumijevaju obavezu pružanja zadovoljenja i naknade žrtvi postupka koji je u suprotnosti sa tom odredbom. Komitet je stoga stao na stajalište da država potpisnica nije postupila u skladu sa svojim obavezama iz člana 16 Konvencije pošto podnosiocima predstavke nije pružila zadovoljenje, kao i pravičnu i odgovarajuću naknadu.

10. Postupajući u skladu sa članom 22 stav 7 Konvencije, Komitet je stao na stajalište da činjenice koje su pred njim ukazuju na povredu člana 16 stav 1 i članova 12 i 13 Konvencije protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih i ponižavajućih kazni ili postupaka.

11. Shodno pravilu 111 stav 5 svog Pravilnika, Komitet zahtijeva od države potpisnice da sprovede pravilnu istragu u vezi sa incidentom od 15. aprila 1995, da krivično goni i kazni lica odgovorna za počinjena djela, da podnosiocima predstavke pruži zadovoljenje,

uključujući i pravičnu i odgovarajuću naknadu štete, te da obavijesti Komitet, u roku od 90 dana od dana uručenja ove odluke, o koracima koje je preduzela u vezi sa gore navedenim stavovima.

Aneks

(Slučaj br. 161/1999 - Hajrizi Džemajl i ostali protiv Jugoslavije)

Lično mišljenje g. Fernanda Marinja i g. Aleandra Gonsalesa Pobletea u skladu sa pravilom 113 Pravilnika

Ovo mišljenje dostavljamo u prilog svoje ocjene da nezakoniti događaji za koje je odgovorna država Jugoslavija predstavljaju „mučenje“ u smislu člana 1 stav 1 Konvencije, a ne samo „svirep, nehuman i ponižavajući postupak“ u skladu sa članom 16. Propust državnih organa da reaguju na nasilnu deložaciju, prinudno raseljenje i uništenje kuća i imovine od strane pojedinaca svodi se na protivpravno prećutno odobravanje, a što, po našoj ocjeni, predstavlja provredu člana 1 stav 1, pogotovu ako se on dovede u vezu sa članom 2 stav 1 Konvencije.

Mi zapravo vjerujemo da je patnja nanesena žrtvama bila dovoljno teška da bi se mogla okvalifikovati kao „mučenje“, a ovo iz sljedećih razloga:

- a) stanovnici naselja Božova Glavica bili su prisiljeni da napušte svoje domove u žurbi, a s obzirom na opasnost od teških posljedica po sebe i svoju imovinu;
- b) njihovo naselje i domovi su potpuno uništeni, osnovne potrepštine su im takođe uništene;
- c) kao posljedica prinudnog raseljenja koje je uslijedilo, oni ne samo što su spriječeni da se vrate u naselje, već su mnogi od njih natjerani da žive u siromaštvu, bez zapošljenja ili stalnog prebivališta;
- d) i pored obraćanja domaćim organima vlasti, ovi jugoslovenski građani, koji su žrtve raseljavanja i nepravde, nijesu dobili nikakvu naknadu iako je prošlo sedam godina od navedenih događaja;
- e) svi nasilno raseljeni stanari pripadaju romskoj etničkoj zajednici za koju se zna da je posebno ugrožena u mnogim djelovima Evrope. S obzirom na to, države im moraju pružiti veću zaštitu.

Gore navedeno upućuje na pretpostavku o „ozbiljnoj patnji“, koja je svakako „duševna“, ali po svojoj prirodi takođe i „fizička“, čak iako žrtve nijesu podvrgnute neposrednom fizičkom napadu.

Mi stoga smatramo da je događaje o kojima se radi trebalo okvalifikovati kao „mučenje“.

(potpisani)
Fernando Marinjo
Alejandro Gonsales Poblete

* Objavljena na osnovu Odluke Komiteta protiv mučenja.

ⁱ Vidi slučaj Asenov protiv Bugarske, presuda od 28. oktobra 1998, tačke 102 i 117; Aksoj protiv Turske, presuda od 18. decembra 1996; Ajdin protiv Turske, presuda od 29. septembra 1997; X i Y protiv Holandije, 8 EHRR 235 (1985), tačke 21-30.

ⁱⁱ Vidi slučaj Enkarnación Blanco Abad protiv Španije, 14. maj 1998, CAT/C/20/D/59/1996, tačka 8.2; Henri Unai Parot protiv Španije, 2. maj 1995, CAT/C/14/D/6/1990.

ⁱⁱⁱ Izvještaj od 5. novembra 1969, Godišnjak XII; Grčki slučaj (1969), str. 461.

^{iv} Slučaj Mentes i ostali protiv Turske, 58/1996/677/867 i Seldžuk i Asker protiv Turske, 12/1997/796/998-999.

^v Slučaj Velaskes Rodriges protiv Hondurasa, presuda od 29. jula 1988, str. 291.

^{vi} Slučaj Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva, tačke 115-116.

^{vii} Slučaj Z. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, tačka 98.